

אבותי

מאת זלמן אפשטיין

אבי נחום בן זאב נולד בעיירה ליובאן מתוו בוכרויסק ברוסיה הלבנה בחנוכה תקצ"ג ונפטר באודיסה כ"ג באדר תרמ"ה. את זמן הולדתו אני יודע דרך מקרה. בהיותי עוד ילד נמצא בבית-המדרש בליובאן בתוך הקישוטים של ספרי-התורה ציף כסף אשר אבותיו של אבי נדבו לזכר היום שנולד להם בנם יחידם בתוך שמונה הבנות שהיו להם. ועל הציף נחקקו היום והשנה בדיוק. אך בוכרוני נשמרו רק הזמן הנוכח ומספר השנה. בעיירתי נמצא בית-כנסת קר (ככה נקרא יען לא חממו אותו ובחורף לא היו מתפללים בו) יפה מאד. בנוי בארכיסקטורה אוריגינאלית. וזמן בנינו היה בשנת תר"ה וזאת ידעתי בדיוק. יען על הכותל המזרחי על-יד המקום הקבוע של משפחתנו היה חקוק באותיות גדולות מרובעות ויפות מספר השנה של בנין הבית. ורשימה זו נעשתה בידי אבי בהיותו אז בן שנים עשרה שנה. אביו זאב בן זלמן היה איש למדן ומבעלי-הבתים החשובים והאמידים שבעיירה. וכמוכן השתדל בכל יכלתו להעניק לבנו היחיד את החנוך היותר טוב ושלם לפי המושגים ותנאי החיים של זמנו וסביבתו. החנוך היה תלמודי-דתי על סהרת הקודש. לפי כל ארחות החיים או בעמקי ליטא. המטרופולין הרוחנית לעיירה הקטנה שספירה או בקרבה כחמשים משפחות. היתה העיר סלוצק הקרובה. היא הקהלה העתיקה עם רבניה המפורסמים וישיבותיה הרבות. וכל סידור החיים המוצקים של היהדות הגלותית כמו שהתבצרה בליטא התורנית במשך זמן ארוך של הרבה מאות שנים. בימי נעוריו למד אבי תורה מאת הרב ר' אהרן מסטארובין (אביו של הרב המפורסם בזמנו ר' אליהו מפרוויץ). ואחרי חתונתו למד זמן-מה באיישישוק. כל עולמו הרוחני והשכלי הצטמצם בעיקרו בהתלמוד והפוסקים והיהדות המעשית. כאיש-מעשה ובעל שכל בריא מטבעו לא היה יכול להתחס בכטול-הניש של בטלנות למדעים אשר מחוץ לגבול היהדות. בודאי יש ויש מדעים חשובים ונחוצים: הנדסה, תכונה, חכמת הרפואה, מיכאניקה, כימיה, אבל לעומת התורה הם ענינים ממדרגה שניה הנכנסים בעצם בחוג הפרנסה. זאת אומרת. בתוך צרכי החול של האדם. הפרנסה הלא היא בודאי חובה להאדם. אך קדושה אין בה. ואיגנה שייכת כלל לחלק האלהי שבחיים. חקירות מיטאפיזיות, פילוסופיה וקבלה. לא ענינו אותי. רחוקות היו ממנו. אם כי לפי היקף שכלו וכה תבונתו בודאי היה מסוגל לתפסן. ידע כי הרבה מגדולי ישראל עסקו בהן והשאירו לדורות כמה וכמה ספרים חשובים. אשר כבר נספחו ללמודי התורה והיהדות. אבל אלה הן «תקירה» וחכמת הנסתר. שעל-אדותן יאמר כי «ארבעה נכנסו לפרדס» ומהם הציצו ונפגעו. ואפשר להתהלך בחיים על צד היותר טוב גם בלעדיתה. התורה הנגלית בפשטותה נתנה לו השקפת-עולם ברורה ומסוימת. והפלפול התלמודי היה יותר קרוב ומוכן לשכלו הריאלי מכל אותן החקירות המופשטות משאחר הטבע. נסיה עצומה היתה לו למיכאניקה. וביחוד התענין בכל הנוגע לבנין בתי-טחנה. כן בכת סוטים וכן בכח מים ורוח (לשחנות של קיטור לא היה אז עוד מקום במקומותינו). במשפחתנו התהלכו אנדות. כי בימי ילדותו היו כל משחקיו בהכנת בתי-טחנה של שעשועים ודפוסים של מכוונות. בגדלו בנה בעצמו. בלא שום עור מן הצד. בית-טחנה של סוטים אשר ממנו מצא את פרנסתו

מאחרים תמיד בנדבת הלב. באותה המתת האחת. שהיא תמיד בידנו ושנחנו תמיד מקמצים בה. ושומרים אותה לשעה שאין בה עוד מועיל.

הוא לא היה קמצן ולא אחר מעולם בנדיבות רוחו. הוא נתן את לבו הטוב. הישר. הנאמן לקרוב ולרחוק. האיר פניו אדם לכל אדם. ובאשר השיגה ידו תמך. נחם. עודד. הוא לא השיב פני אדם. נשמתו כביתו. היתה פתוחה לכל הרוחות. במדה של הכנסת-אורחים רחבה כזו לא חונן עוד אחד בינינו. כסופר. כאדם. כעוסק בצרכי הצבור. הרים את הכל ביד קלה. הוא לא היה קנאי לדבר אחר. לא היתה בו ממדת אכזריות זו. אשר תסגור את הרוח בחוג מוגבל ולא תתנוח לנטות מקו צר אחד כל הימים. הוא היה פזרן באהבתו. פזרן בכוחו עבודתו. גם בזה לא ידע קמוץ לעולם. ונדיבות זו היא שהשרתה הן על כל מה שעשה. היא שכסתה על כל פגם ותקנה את כל פגם. במקום שברכת הלב שרויה. שם שרויה גם השלימות.

למה דוקא המות הוא המפיל אור-פתאום על האדם. המבליט אותו כולו ומגלה לפנינו את מה שלא ראינו. מה שלא נתנו את דעתנו עליו בעודנו חי ומתהלך אתנו? האמנם הסוף. גמר החיים. הוא היוצר את המסגרת השלמה להם. — האוסף בבת אחת את נדחי הרוח ועושר האדם אשר לא נראהו עוד. למען העמיק את מוסר לבנו המאוחר ולמען ספות מכאוב על מכאובנו?

י. פ.

הנה אצורר כלי המבקעים.

כי שומה עלי ללכת.

ובביתך אלהים מפי הולכים ונבאים.

המלה כבדת-תלונה משתפכת.

הנה אצורר כלי המבקעים

בלי אנהה:

משלזנות פה ומפגעים

ידי מכה.

אך אם עם מלינים לא שקנתי

ומקלה-הרוגנים ארחקה.

מעשיתי יהי מעולם לא חוננתי

בשפת תנפים הלכה.

בעין תוכחה בדומיה

ראיתי בעני ובאולת.

ואחי כמצפון קודר ומרשיע

על האדמה הצוקלת.

אך אל ביתך סרתי כאורח.

איכה בקול ארנן ואננת?

מרדכי טמקין